

Jarosław Kita

Uniwersytet Łódzki • University of Lodz

<https://orcid.org/0000-0002-8374-2848>

JAPOŃSKA WIZJA DZIEWIĘTNASTOWIECZNEJ HISTORII ŁODZI

KILKA UWAG O MONOGRAFII FUJII KAZUO, *SOCJOEKONOMICZNA HISTORIA POLSKI XIX WIEKU - KSZTAŁTOWANIE PRZEDSIĘBIORCY I NOWOCZESNEGO SPOŁECZEŃSTWA W ŁODZI*, KWANSEI GAKUIN UNIVERSITY PRESS, NISHINOMIYA 2019, SS. 208

SUMMARY

Japanese vision of the nineteenth-century history of Łódź. A few remarks on Fujii Kazuo's monograph *Socioeconomic history of Poland in the 19th century – shaping the entrepreneur and modern society in Lodz*, Kwansei Gakuin University Press, Nishinomiya 2019, pp. 208

Japanese historian Fujii Kazuo, for four decades has been taking up topics related mainly to various aspects of the nineteenth-century history of Lodz, and above all, he is concerned with the different development of this urban center during the partitions not only in Poland, but also in Central and Eastern Europe. Many years ago he devoted his first monograph to this subject, and the currently reviewed book, is a kind of summary of the research work of this Japanese researcher of social and economic history at the time of his retirement. According to his thesis, Lodz, which did not have noble traditions and did not play the role of a political center such as Warsaw, in the 19th century, together with the capital of the Kingdom of Poland, became a great city, unique in the scale of the Russian partition. The dynamism of the development of modern industry in it was the enormous activity of local entrepreneurs, mainly of German and Jewish origin, who, however, permanently penetrated the fabric of the city, creating their “little homeland”.

KEYWORDS: review article, Japanese historian Fujii Kazuo, Lodz, 19th century, entrepreneurs

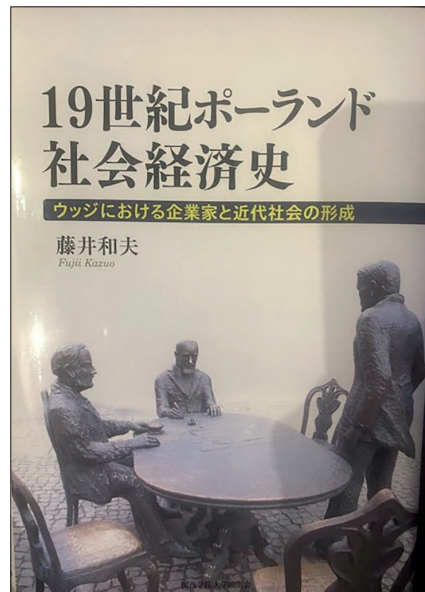
STRESZCZENIE

Japoński historyk Fujii Kazuo, od czterech dekad podejmuje tematy związane głównie z różnymi aspektami XIX-wiecznych dziejów Łodzi, a przede wszystkim zajmuje go odmienność rozwoju tego ośrodka miejskiego w czasach zaborów w skali nie tylko ziem polskich, ale Europy Środkowo-Wschodniej. Tej tematyce poświęcił już wiele lat temu pierwszą monografię, a obecnie recenzowana książka, stanowi niejako podsumowanie prac badawczych tego japońskiego badacza dziejów społecznych i gospodarczych w momencie przejścia na emeryturę. Według jego tezy, Łódź, która nie posiadała tradycji szlacheckich, ani nie odgrywała roli centrum politycznego, jakim była Warszawa, w XIX stuleciu właśnie wraz ze stolicą Królestwa Polskiego stała się wyjątkowym w skali zaboru rosyjskiego wielkim miastem. Dynamizmem rozwoju w nim nowoczesnego przemysłu stała się ogromna aktywność tutejszych przedsiębiorców, głównie pochodzenia niemieckiego i żydowskiego, którzy jednak na trwałe wnikali w tkankę miasta, tworząc swoją „małą ojczyznę”.

SŁOWA KLUCZOWE: artykuł recenzyjny, japoński historyk Fujii Kazuo, Łódź, XIX wiek, przedsiębiorcy

W 2020 r. na konkurs organizowany przez polskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych na najlepszą obcojęzyczną publikację promującą historię Polski wpłynęła monografia japońskiego badacza Fujii Kazuo poświęcona istotnym aspektom rozwoju gospodarczego i społecznego dziewiętnastowiecznej Łodzi. Miasta, które w owym stuleciu było centrum przemysłu włókienniczego na ziemiach polskich. Tytuł tej publikacji napisanej w języku japońskim w tłumaczeniu na język polski brzmi *Socjoekonomiczna historia Polski XIX wieku – kształtowanie przedsiębiorcy i nowoczesnego społeczeństwa Łodzi*. Monografia japońskiego badacza w konkursie historycznym MSZ uzyskała II wyróżnienie.

W bieżącym roku mija 200 lat od wydania przez władze Królestwa Polskiego dekretów o podjęciu intensywnej polityki mającej na celu uprzemysłowienie ziem polskich¹. Szereg miast i miasteczek regionu Polski centralnej otrzymało wówczas

¹ 18 września 1820 r. przyjęto ustawę rządową Królestwa Polskiego, która dała możliwość utworzenia miast fabrycznych w przestrzeni województw mazowieckiego i kaliskiego na bazie dóbr

status ośrodków przemysłowych, a w gronie tym znalazła się także Łódź, która w ciągu kilku kolejnych dekad XIX w. stała się najbardziej uprzemysłowionym miastem na terenach dawnej Rzeczypospolitej. Stąd też można mówić o dwóch wiekach rozwoju Łodzi przemysłowej (ale konstatacja ta dotyczy także szeregu innych miast regionu, np. Tomaszów Mazowiecki, Zgierz, Zduńska Wola, Aleksandrów Łódzki, Konstantynów Łódzki i inne). Zainicjowane działania dały także poważny asumpt do podjęcia procesu modernizacji społeczeństwa zamieszkującego wówczas ziemie polskie. Japoński badacz Fujii Kazuo, przygotowując swoją monografię, najpewniej nie zdawał sobie nawet sprawy (nigdzie nie znalazłem najmniejszej informacji o tym w książce), jak doskonale wpisuje się z podjętym tematem swojej niewielkiej pracy w ten ważny jubileusz.

Warto przyrzeć się jak z perspektywy bardzo odległej Japonii, te uwarunkowania rozwoju przemysłowego miasta nad Łódką (a może nawet trafniej dla pierwszej połowy XIX w. nad Jasieniem?) na tle ziem polskich i Europy, analizował japoński historyk dziejów społecznych i gospodarczych. Recenzowaną monografię nie mogę ocenić jednoznacznie, chociaż ostatecznie skłaniam się do uznania poważnej wartości, a przede wszystkim roli tej pracy, w propagowaniu dziejów Polski (nie tylko Łodzi i regionu) poza granicami naszego kraju. Należy się więc nieco szersze wyjaśnienie skąd moje wahania i pewne obiekcje wobec tej książki.

Recenzowana monografia napisana została przede wszystkim w oparciu o nieliczną, ale można uznać, iż podstawową dla tego tematu literaturę przedmiotu. Autor traktuje wykorzystane publikacje jako źródła historiograficzne, szeroko (nawet kilkanaście razy z rzędu) przywołując w przypisach poszczególnych rozdziałów prace jednak jedynie kilku polskich, w tym łódzkich badaczy (Ryszard Kołodziejczyk, Witold Pruss, Julian Karol Janczak, Wiesław Puś, Józef Śmiałowski, Mieczysław Komar, Gryzelda Missalowa, Anna Rynkowska, Kazimierz Badziak). W zasadzie w każdej z części książki dominuje najczęściej odwoływanie się do ustaleń jednego–dwóch badaczy, a wyjątkowo tylko narracja oparta jest na wykorzystaniu ustaleń z kilku różnych opracowań. Autor skorzystał także w części rozdziałów z szeregu publikacji o charakterze popularno-naukowym (m.in. Mirosław Bartczak, Marek Budziarek, Marek Szukalak, Andrzej Machejek, Leszek Skrzydło), natomiast nie sięgnął do jakichkolwiek *sensu stricte* materiałów źródłowych różnej proveniencji traktujących o podjętym temacie. Monografia nie wnosi więc pod względem faktograficznym do historiografii polskiej w zasadzie nic nowego, czego nawet początkujący przedstawiciel cechu historycznego zajmujący się dziejami zaborów nie wiedziałby w zakresie przeszłości XIX-wiecznej Łodzi i warunków „socioekonomicznej historii Polski XIX wieku”. Ba, należy wręcz wskazać, iż

państwowych i sprowadzenia do nich osadników z zagranicy. Drugi dokument z 30 marca 1821 r., zawarty w Zgierzu, precyzował przywileje dla nowo przybyłych rzemieślników. A zatem od jesieni 1820 r. do wiosny 1821 r. kształtowały się zręby miast przemysłowych regionu łódzkiego.

autor recenzowanej monografii zupełnie nie korzysta z najnowszych publikacji (a mam na myśli nawet kilkanaście minionych lat XXI w.), które podejmują ten problem w nowoczesny sposób (m.in. prace historyków Krzysztofa P. Woźniaka, Kamila Śmiechowskiego, Kazimierza Badziaka, Marty Sikorskiej-Kowalskiej i innych, nie wspomnę już o cennych publikacjach antropologów kulturowych, antropologów miasta i socjologów, związanych m.in. z Interdyscyplinarnym Centrum Badań Miejskich Uniwersytetu Łódzkiego)². Mam wrażenie, że Fujii Kazuo wykorzystał najpewniej tylko te prace, do których miał jakiś dostęp, albo które zgromadził podczas dawniejszych pobytów w naszym kraju, odniosę się do tego w dalszej części recenzji.

Kolejnym mankamentem, na który muszę wskazać, to przytrafiające się usterki merytoryczne i błędnie nieraz używana terminologia, nie zawsze zgodna z prowadzonymi wywodami i analizami. Chociaż przypuszczam, iż za znaczną część z powyższych usterek nie mogę bezpośrednio „obwiniać” japońskiego badacza, gdyż mogą one być raczej konsekwencją błędnego tłumaczenia tekstu monografii z języka japońskiego na język polski. Jednak co najmniej kilka rażących błędów (brak zrozumienia polskiej/zaborczej specyfiki?) należy przypisać autorowi (np. w 1841 r. Łódź nie została siedzibą województwa (takich jednostek administracyjnych już wówczas nie było w Królestwie Polskim), a uzyskała status miasta gubernialnego. Ponadto nagminne używanie pojęcia województwa dla całego XIX w., a gdzieś zapodziało się rosyjskie pojęcie gubernie, które to jednostki wprowadzono w Królestwie Polskim już od 1837 r. Z kolei dla lat 1815–1830 używany jest termin wojewoda mazowiecki jako stojący na czele administracji województwa, a był to urząd prezesa komisji województwa mazowieckiego. Ale to można byłoby jeszcze w jakimś stopniu usprawiedliwić, jednak pominięcie w monografii, jako prezesa tegoż województwa, postaci Rajmunda Rembielińskiego, któremu Łódź i inne miasta regionu zawdzięczają w znacznym stopniu swój rozkwit, a podawanie przy tym innych nazwisk mniej ważnych urzędników, to już raczej nie uchodzi. To tylko kilka pierwszych z brzegu usterek merytorycznych, które podaję tytułem przykładu, a jest ich w recenzowanej publikacji zdecydowanie więcej.

Nawet już tych kilka powyższych uwag krytycznych, w przypadku autorstwa tej monografii przez polskiego badacza, zmuszałoby mnie do zanegowania wszystkich innych wartości tej książki i sugerowania, aby zainteresowani czytelnicy

² Vide m.in.: K.P. Woźniak, *Rajmund Rembieliński. Wizjoner i menedżer Łodzi przemysłowej. Raporty z lat 1824–1830, Łódź 2016*; K. Śmiechowski, M. Sikorska-Kowalska, K. Fukumoto, *Robotnicy Łodzi drugiej połowy XIX wieku. Nowe kierunki badawcze, Łódź 2016*; M. Sikorska-Kowalska, *Wizerunek kobiety łódzkiej przełomu XIX i XX wieku, Łódź 2001*; K. Badziak, K. Chylak, M. Łapa, *Łódź wielowyznaniowa. Dzieje wspólnot religijnych do roku 1914, Łódź 2014*.

darowali sobie jej lekturę. Jednakże na rolę i wartości tej monografii staram się spoglądać przez zupełnie inny pryzmat. Jej autorem jest doświadczony japoński badacz, Fujii Kazuo, który od ponad czterech dekad podejmuje tematy związane głównie z różnymi aspektami XIX-wiecznych dziejów Łodzi, a przede wszystkim zajmuje go odmiennosc rozwoju tego ośrodka miejskiego w czasach zaborów. Tej tematyce poświęcił już wiele lat temu monografię³, a obecna, stanowi niejako podsumowanie prac badawczych tego japońskiego badacza dziejów społecznych i gospodarczych i ma stanowić ukoronowanie jego dotychczasowej twórczości naukowej w momencie przejścia na emeryturę. Już cztery dekady temu, jako młody adept nauk historycznych, był on w Polsce, m.in. w Uniwersytecie Łódzkim i tutaj zapoznawał się z ówczesną literaturą przedmiotu i uczestniczył w spotkaniach z tutejszymi historykami. Te kontakty zaowocowały podjęciem przez niego „tematyki łódzkiej” i wskazywanie w swoich publikacjach, wydawanych przede wszystkim w Japonii, na odmiennosc i specyfikę ówczesnego rozwoju miasta nad Łódką w skali Europy Środkowo-Wschodniej⁴. Zdaniem japońskiego badacza, szybko rozwijająca się Łódź przemysłowa pokazała także jedną z możliwych form modernizacji polskiego społeczeństwa, odmienną od tradycyjnych miast, takich jak np. Warszawa i Kraków.

W monografii pt. *Socjoekonomiczna historia Polski XIX wieku – kształtowanie przedsiębiorcy i nowoczesnego społeczeństwa w Łodzi* (tłumaczenie z j. japońskiego) Fujii Kazuo zebrał dotychczasowe swoje wydane publikacje i referaty głoszone podczas międzynarodowych konferencji i stanowi ona tym samym, jak pisałem, podsumowanie jego dotychczasowego dorobku badawczego⁵. W celu

³ F. Kazuo, *Historia nowoczesnej gospodarki polskiej. Rozwój przemysłu włókienniczego w Królestwie Polskim (1815–1914)*, Nippon Hyoronsha 1989 (tytuł w tłumaczeniu na j. polski).

⁴ Przede wszystkim autor monografii wskazuje na ogromną rolę, jako mentora, prof. Józefa Śmiałowskiego z Uniwersytetu Łódzkiego, którego cenne rady i komentarze pozwoliły mu przed laty podjąć polską/łódzką tematykę i przez tyle lat ją realizować.

⁵ Poszczególne rozdziały monografii zostały przygotowane w oparciu o następujące publikacje F. Kazuo (podaję ich zapis w j. polskim): rozdz. 1 – *Spółczesność i gospodarka Królestwa Polskiego na początku XX wieku*, „Studia Ekonomiczne Uniwersytetu Kwansei Gakuin” 1990, t. 44, nr 3; rozdz. 2 – *Aspekt problemu żydowskiego w Polsce*, „Studia Praw Człowieka Uniwersytetu Kwansei Gakuin” 1998 (wyd. 1); rozdz. 3 – *Symbioza etniczna w przemysłowym mieście Łodzi w XIX wieku*, „Studia Praw Człowieka Uniwersytetu Kwansei Gakuin” 2002, nr 6; rozdz. 4 – *Przedsiębiorcy w XIX-wiecznej Polsce – wokół oceny przedsiębiorców przemysłu włókienniczego w Łodzi w pierwszej połowie XIX wieku*, [w:] *Nowe horyzonty historii Europy – spojrzenie z Polski*, red. A. Nakayama, K. Matsukawa, Showado 2000; rozdz. 5 – *Zakładanie firm włókienniczych w Królestwie Polskim na przykładzie L. Geyera*, „Studia Handlowe Uniwersytetu Kwansei Gakuin” 1988, t. 36, nr 2; rozdz. 6 – *Żydzi w przemysłowym mieście Łodzi w XIX-wiecznej Polsce*, „Studia Ekonomiczne Uniwersytetu Kwansei Gakuin” 2018, t. 71, nr 4; rozdz. 7 – *Kształtowanie klasy robotników przemysłowych w XIX-wiecznej Polsce – robotnicy firm włókienniczych Łodzi*, „Studia Ekonomiczne Uniwersytetu Kwansei Gakuin” 2009, t. 63, nr 3; rozdz. 8 – *Rozwój infrastruktury a przedsiębiorcy w drugiej połowie XIX*

dopasowania tych prac do koncepcji monografii, część z nich została w mniejszym lub większym stopniu w swej treści zmieniona. Autor, co prawda, wykorzystał przede wszystkim dawniejszą literaturę przedmiotu, ale pod względem heurystycznym, dokonał odpowiedniego jej wyboru i do prowadzonych analiz wybrał te najważniejszych z dorobku XX-wiecznych polskich badaczy podejmujących interesujący go problem. Stawiane przez autora tezy, wnioski i uogólnienia są więc jak najbardziej poprawnie formułowane i odpowiednio uzasadnione poprzez szereg przypisów, z których część zawiera jeszcze właściwe wyjaśnienia wątków pobocznych. Pomimo, iż monografia jest w zasadzie zbiorem dotychczasowych artykułów monograficznych autora (choć nieco przerobionych), to konceptualizacja tematu nie budzi poważniejszych zastrzeżeń, a zagadnienie zostało ujęte w dziewięć problemowo-chronologicznych rozdziałów, poprzedzonych wstępem i zamkniętych dosyć lakonicznym, ale odpowiednim w swojej treści zakończeniem, zawierającym najistotniejsze wnioski końcowe. Otrzymujemy więc pracę zgrabnie napisaną, bez zaburzeń konstrukcyjnych. Stosowana przez niego metodologia nie budzi poważniejszych zastrzeżeń.

W najnowszej swojej pracy F. Kazuo stara się poszukiwać odpowiedzi na kilka zasadniczych pytań. Po pierwsze, jakim miastem była Łódź rozwijająca się w warunkach braku polskiej państwowości? Dlaczego to miasto mogło stać się sceną rozwoju przemysłu włókienniczego w tak wyjątkowych warunkach? Stara się pokazać specyfikę tego miasta, którego dynamizm wytworzył nowoczesne gałęzie przemysłu, jakich brakowało wcześniej w tradycyjnym polskim społeczeństwie. Co więcej, wskazuje, iż ten sukces został osiągnięty poprzez wykorzystanie różnorodności etnicznych i kulturowych. Poszukując odpowiedzi na tak postawione pytania i problemy badawcze koncentruje się przede wszystkim na przedsiębiorcach łódzkich, którzy, jak udowadnia, odegrali kluczową rolę w branży włókienniczej Łodzi. Spogląda na nich jako na element formacji kształtującego się nowoczesnego społeczeństwa, na nieliczną grupę ludzi, którzy podejmowali działania i realizowali swojego ducha przedsiębiorczości w warunkach nieobecności państwa narodowego, które nie mogło podejmować działań zarządzających.

Całkowicie zgadzam się z końcową konkluzją japońskiego historyka, który starał się udowodnić, że zapoczątkowana w czasach Królestwa Kongresowego polityka gospodarcza władz polskich, dała poważne pchnięcie do rozwoju Łodzi przemysłowej w kolejnych dekadach XIX w., już pod rządami władz zaborczych.

wieku – wokół budowy tramwajów w Łodzi, „Studia Ekonomiczne Uniwersytetu Kwansei Gakuin” 2004, t. 58, nr 3; rozdz. 9 – *Działalność społeczna niemieckich przedsiębiorców w XIX-wiecznej Polsce na przykładzie przedsiębiorców przemysłu włókienniczego w Łodzi*, „Studia Ekonomiczne Uniwersytetu Kwansei Gakuin” 2014, t. 68, nr 3 oraz *Żydzi w przemysłowym mieście Łodzi w XIX-wiecznej Polsce*, „Studia Ekonomiczne Uniwersytetu Kwansei Gakuin” 2018, t. 71, nr 4.

W rezultacie powstało nowoczesne miasto przemysłowe charakteryzujące się wielokulturowością. Łódź, która nie posiadała tradycji szlacheckich, ani nie odgrywała roli centrum politycznego, jakim była Warszawa, w XIX stuleciu właśnie wraz ze stolicą Królestwa Polskiego stała się wyjątkowym w skali zaboru rosyjskiego wielkim miastem. Dynamizmem rozwoju w nim nowoczesnego przemysłu stała się ogromna aktywność tutejszych przedsiębiorców, głównie pochodzenia niemieckiego i żydowskiego, którzy jednak na trwałe wnikali w tkankę miasta, tworząc swoją „małą ojczyznę”.

Monografia autorstwa Fujii Kazuo, ze względu na język wydania, przeznaczona jest przede wszystkim do obiegu naukowego w dalekiej Japonii. Stąd też wydźwięk moich uwag zgłoszonych wobec monografii a wyrażonych w pierwszej części tej recenzji, moim zdaniem, można nieco pomniejszyć, patrząc poprzez pryzmat istotnej roli tej publikacji w dalekim kraju. Praca japońskiego badacza przybliży bowiem w bardzo dobry sposób fragment XIX-wiecznych dziejów naszego kraju (nie tylko Łodzi) dla niepolskiego odbiorcy. Tym samym znakomicie wpisuje się w promocję naszej historii narodowej, a szczególnie w tym trudnym okresie, kiedy nie było państwowości polskiej i w niejednej zagranicznej publikacji traktującej o dziejach Europy w XIX w. brak niemal informacji o Polsce i Polakach, traktowanych najczęściej jako obywatele państw zaborczych. Ponadto należy podkreślić, iż monografia Fujii Kazuo poprzez wykorzystywaną literaturę polskojęzyczną, wprowadza ją do japońskiego (międzynarodowego) obiegu naukowego, wskazując obcym badaczom bardzo dobre prace polskich historyków podejmujących aspekty historii społecznej i gospodarczej. Co do roli monografii jako istotnego środka służącego internacjonalizacji nauki polskiej nie mam więc najmniejszych zastrzeżeń.

Reasumując, uważam, iż pomimo szeregu uchybień, najnowsza monografia autorstwa Fujii Kazuo (pamiętając jego wcześniejszy dorobek naukowy) warta jest uwagi, jako oryginalne spojrzenie japońskiego badacza na skalę industrializacji i modernizacji ziem polskich w sferze społecznej i gospodarczej w XIX w. Tym bardziej, co już wcześniej podkreślałem, wpisuje się ona w jubileusz 200. rocznicy powstania łódzkiego okręgu przemysłowego. Warto byłoby pomyśleć o wydaniu drukiem tej monografii w języku polskim, nota bene po poprawieniu wszelkich usterek merytorycznych i terminologicznych.

BIBLIOGRAFIA

- Badziak K., Chylak K., Łapa M., *Łódź wielowyznaniowa. Dzieje wspólnot religijnych do roku 1914*, Łódź 2014.
- Kazuo F., *Aspekt problemu żydowskiego w Polsce*, „Studia Praw Człowieka Uniwersytetu Kwansei Gakuin” 1998 (wyd. 1).
- Kazuo F., *Działalność społeczna niemieckich przedsiębiorców w XIX-wiecznej Polsce na przykładzie przedsiębiorców przemysłu włókienniczego w Łodzi*, „Studia Ekonomiczne Uniwersytetu Kwansei Gakuin” 2014, t. 68, nr 3.
- Kazuo F., *Historia nowoczesnej gospodarki polskiej. Rozwój przemysłu włókienniczego w Królestwie Polskim (1815–1914)*, Nippon Hyoronsha 1989.
- Kazuo F., *Kształtowanie klasy robotników przemysłowych w XIX-wiecznej Polsce – robotnicy firm włókienniczych Łodzi*, „Studia Ekonomiczne Uniwersytetu Kwansei Gakuin” 2009, t. 63, nr 3.
- Kazuo F., *Przedsiębiorcy w XIX-wiecznej Polsce – wokół oceny przedsiębiorców przemysłu włókienniczego w Łodzi w pierwszej połowie XIX wieku*, [w:] *Nowe horyzonty historii Europy – spojrzenie z Polski*, red. A. Nakayama, K. Matsukawa, Showado 2000.
- Kazuo F., *Rozwój infrastruktury a przedsiębiorcy w drugiej połowie XIX wieku – wokół budowy tramwajów w Łodzi*, „Studia Ekonomiczne Uniwersytetu Kwansei Gakuin” 2004, t. 58, nr 3.
- Kazuo F., *Społeczeństwo i gospodarka Królestwa Polskiego na początku XX wieku*, „Studia Ekonomiczne Uniwersytetu Kwansei Gakuin” 1990, t. 44, nr 3.
- Kazuo F., *Symbioza etniczna w przemysłowym mieście Łodzi w XIX wieku*, „Studia Praw Człowieka Uniwersytetu Kwansei Gakuin” 2002, nr 6.
- Kazuo F., *Zakładanie firm włókienniczych w Królestwie Polskim na przykładzie L. Geyera*, „Studia Handlowe Uniwersytetu Kwansei Gakuin” 1988, t. 36, nr 2.
- Kazuo F., *Żydzi w przemysłowym mieście Łodzi w XIX-wiecznej Polsce*, „Studia Ekonomiczne Uniwersytetu Kwansei Gakuin” 2018, t. 71, nr 4.
- Sikorska-Kowalska M., *Wizerunek kobiety łódzkiej przełomu XIX i XX wieku*, Łódź 2001.
- Śmiechowski K., Sikorska-Kowalska M., Fukumoto K., *Robotnicy Łodzi drugiej połowy XIX wieku. Nowe kierunki badawcze*, Łódź 2016.
- Woźniak K.P., *Rajmund Rembieliński. Wizjoner i menedżer Łodzi przemysłowej. Raporty z lat 1824–1830*, Łódź 2016.

NOTKA O AUTORZE

Prof. dr hab. Jarosław Kita – kierownik Katedry Historii Polski XIX wieku w Instytucie Historii Uniwersytetu Łódzkiego, członek Komitetu Nauk Historycznych Polskiej Akademii Nauk, członek Prezydium Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Historycznego.

Zainteresowania naukowe: historia społeczna i gospodarcza XIX i XX w., dzieje społeczeństwa polskiego na tle porównawczym ze społeczeństwami Europy Środkowo-Wschodniej, historia ziemiaństwa polskiego, europejska kultura uzdrowiskowa XIX–XXI w., dzieje wojskowości polskiej w dobie zaborów, historia nauki w XIX–XXI w., przeszłość łódzkiego środowiska naukowego, dzieje miast regionu Polski centralnej.

jaroslaw.kita@uni.lodz.pl